

Sygn. akt II UK 118/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 2 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSA Maciej Piankowski

w sprawie z wniosku Henryka P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 lutego 2012 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 3 grudnia 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2010 r., Sąd Apelacyjny, w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę, oddalił apelację wnioskodawcy Henryka P. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 2 marca 2010 r., którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego z dnia 22 lipca 2009 r. odmawiającej przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach, gdyż wnioskodawca nie legitymował się 15 letnim okresem pracy w szczególnych warunkach i w związku z tym nie spełnił przesłanek określonych w art. 32 w związku z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Wnioskodawca (urodzony 18 lutego 1947 r.), w dniu 1 marca 2007 r. złożył wniosek o emeryturę, który - decyzją z dnia 20 marca 2007 r. - nie został uwzględniony przez organ rentowy, który nie uwzględnił do stażu pracy w szczególnych warunkach okresów pracy wnioskodawcy od dnia 27 listopada 1973 r. – do dnia 31 stycznia 1976 r., od dnia 1 października 1979 r. – do dnia 31 października 1990 r. oraz od dnia 1 stycznia 1996 r. – do dnia 23 marca 1998 r. w Zakładach Obuwia. W kolejnej decyzji - z dnia 30 maja 2007 r. - organ rentowy uchylił decyzję z dnia 20 marca 2007 r., podtrzymując jednocześnie swoje stanowisko, że do okresu pracy w szczególnych warunkach nie można uwzględnić okresów pracy wnioskodawcy od dnia 27 listopada 1973 r. – do dnia 31 stycznia 1976 r., od dnia 1 października 1979 r. – do dnia 31 października 1990 r. oraz od dnia 1 stycznia 1996 r. – do dnia 23 marca 1998 r. Także tę decyzję wnioskodawca zaskarżył odwołaniem. W trakcie trwania postępowania odwoławczego przed Sądem Okręgowym, organ rentowy wydał trzecią decyzję z dnia 22 lipca 2009 r., w której ponownie uchylił poprzednią decyzję, podtrzymując stanowisko odmawiające przyznania wnioskodawcy wcześniejszej emerytury z uwagi na udowodnienie jedynie 13 lat 3 miesięcy i 4 dni z wymaganych art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Organ rentowy zaliczył

wnioskodawcy do pracy w szczególnych warunkach - wcześniej sporne - okresy pracy od dnia 27 listopada 1973 r. – do dnia 31 stycznia 1976 r., oraz od dnia 1 października 1979 r. – do dnia 31 października 1990 r. Tym samym spornym między stronami (co do charakteru pracy w szczególnych warunkach) pozostał okres pracy wnioskodawcy od dnia 1 stycznia 1996 r. – do dnia 23 marca 1998 r.

Wyrokiem z dnia 2 marca 2010 r. Sąd Okręgowy umorzył postępowanie w zakresie odwołań od decyzji ZUS z dnia 20 marca i dnia 30 maja 2007 r. wobec cofnięcia odwołań w tym zakresie przez wnioskodawcę, oraz oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji z dnia 22 lipca 2009 r. W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał, że wnioskodawca przez 14 lat 1 miesiąc i 21 dni wykonywał pracę w warunkach szczególnych w okresach: od dnia 27 listopada 1973 r. – do dnia 31 stycznia 1976 r., od dnia 15 października 1977 r. – do dnia 1 września 1978 r., od dnia 1 października 1979 r. – do dnia 31 października 1990 r. pracując w Zakładach Obuwia. Początkowo świadczył pracę na stanowisku kierownika wydziału produkcji pomocniczej, w okresie od dnia 1 lutego 1976 r. do dnia 1 września 1978 r. pełnił funkcje: kierownika działu postępu technicznego oraz sprawował obowiązki kierownika działu produkcji mechanicznej, następnie ponownie pełnił obowiązki kierownika wydziału produkcji pomocniczej (od dnia 1 września 1978 r.), kierownika wydziału wtrysku bezpośredniego PU i PCV (od dnia 1 stycznia 1982 r.), oraz inspektora ochrony środowiska (od listopada 1990 r. – do dnia 31 stycznia 1991 r.). Od dnia 26 lutego 1994 r. wnioskodawca został ponownie zatrudniony w Zakładach Przemysłu Skórzanego S.A. na stanowisku członka zarządu do dnia 15 sierpnia 1998 r., a następnie korzystał z zasiłku chorobowego od dnia 16 sierpnia 1998 r. do dnia 6 lutego 1999 r., po zakończeniu którego pobierał świadczenie rehabilitacyjne, do dnia 1 lutego 2000 r. W okresie od dnia 2 lutego 2000 r. do dnia 29 lutego 2004 r. prowadził działalność gospodarczą, a następnie od dnia 16 kwietnia 2004 r. do dnia 9 listopada 2004 r. pobierał zasiłek dla bezrobotnych. Pracodawca wystawił ubezpieczonemu świadectwa pracy, zgodnie z którymi świadczył on pracę w szczególnych warunkach w okresach: od dnia 27 listopada 1973 r. – do dnia 31 stycznia 1976 r.; od dnia 1 października 1979 r. – 3 do dnia 1 października 1990 r. oraz od dnia 1 stycznia 1996 r. – do dnia 23 marca 1998 r. Sąd Okręgowy uwzględnił opinię biegłego, z której to opinii dopuścił dowód,

nie zaliczając do stażu pracy w warunkach szczególnych okresu od dnia 1 lutego 1976 r. do dnia 14 października 1977 r., kiedy to wnioskodawca pełnił funkcję kierownika działu postępu technicznego i racjonalizacji (jak ocenił biegły, praca ta miała charakter koncepcyjny i nie nosiła znamion wykonywanej w szczególnych warunkach) jak i okresów pracy świadczonej przez wnioskodawcę od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 23 marca 1998 r. wskazanych przez pracodawcę, jako okresy pracy w szczególnych warunkach. Rozpoznając apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku, Sąd drugiej instancji uzupełnił postępowanie dowodowe dopuszczając dowód z ustnych wyjaśnień biegłego co do okresów zatrudnienia wnioskodawcy wskazanych w apelacji jako okresów pracy w warunkach szczególnych. Biegły podtrzymał swoją wcześniejszą ocenę co do wskazanych okresów zatrudnienia wnioskodawcy zawartą w pisemnej opinii z dnia 22 listopada 2008 r. W jego ocenie praca wykonywana przez wnioskodawcę w okresie od dnia 1 lutego 1976 r. do dnia 14 października 1977 r. była pracą koncepcyjną a element nadzoru był jednym ze składników tej pracy, a z kolei praca wnioskodawcy w okresie od dnia 1 września 1978 r. do dnia 30 marca 1979 r. jako kierownika wydziału produkcji pomocniczej także nie może być uznana za pracę wykonywaną w warunkach szczególnych, skoro nie była wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy. Także co do okresu zatrudnienia od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 23 marca 1998 r. kiedy wnioskodawca pracował przy obsłudze komputera, biegły wskazał, iż nie była to praca wykonywana przy monitorze ekranowym przy pracach kartograficznych a tylko taka, w jego ocenie, mogła być uznana za pracę w warunkach szczególnych. Sąd drugiej instancji wobec powyższych ustaleń orzekł, iż wnioskodawca udowodnił wykonywanie pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jedynie w wymiarze 14 lat 1 miesiąca i 21 dni i oddalił apelację.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego – przepisu działu XIV punkt 5 wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) - przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że

„zgodnie ze wskazanym przepisem praca przy monitorze ekranowym może stanowić pracę w warunkach szczególnych jedynie gdy jest wykonywana przy pracach kartograficznych”, oraz naruszenie przepisów postępowania – art. 328 § 2, w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 278 §1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. „poprzez dopuszczenie opinii biegłego na okoliczności zastrzeżone wyłącznie do kompetencji sądu orzekającego dotyczące interpretacji przepisów prawa oraz oceny wiarygodności materiału dowodowego”, oraz art. 378 § 1 k.p.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, oraz orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zmianę zaskarżonej decyzji organu rentowego i przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury od dnia 1 marca 2007 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje;

Zgodnie z art. 476 § 2 k.p.c., sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych jest sprawa, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego. Zakres kognicji sądu i przedmiot rozpoznania sądowego wyznacza zatem treść decyzji organu rentowego. Decyzja zapada po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego, a w późniejszym postępowaniu, wywołanym odwołaniem do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, zgodnie z systemem orzekania w sprawach z tego zakresu, sąd rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji. W sprawie, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego, przedmiot sporu nie może więc wykraczać poza treść tej decyzji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2009 r., III UK 44/09, postanowienie z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08 niepublikowane).

W rozpoznawanej sprawie przedmiotem oceny organu rentowego było uprawnienie wnioskodawcy do emerytury w niższym wieku, w szczególności ustalenie, czy udowodnił on co najmniej piętnastoletni okres pracy w warunkach szczególnych, wykazywany przedłożonym świadectwem pracy. W toku postępowania – jak to wyżej wskazano – organ rentowy uchylił dwie swoje decyzje

(z dnia 20 marca i 30 maja 2007 r.), co – wobec cofnięcia od nich odwołania przez wnioskodawcę, doprowadziło do umorzenia postępowania w tej części, ale „nie przełożyło się” na sposób procedowania Sądu pierwszej instancji, a także Sądu Apelacyjnego. Ostatecznie zaskarżona została decyzja organu rentowego, odmawiająca przyznania dochodzonego świadczenia, w związku nie zaliczeniem do stażu pracy w warunkach szczególnych, okresu zatrudnienia od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 23 marca 1998 r. kiedy to wnioskodawca miał pracować przy obsłudze komputera (elektronicznego monitora ekranowego). Tym samym rozważania Sądu pierwszego, powtórzone przez Sąd Apelacyjny, co do oceny charakteru pracy wnioskodawcy w innych niż ostatecznie niezaliczony przez organ rentowy okres, były oczywiście zbędne.

Co do *meritum*, skarga kasacyjna jest uzasadniona. Uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., polegający na dopuszczeniu i przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego, który wydał opinię dotyczącą nie tylko oceny ustalonego przez Sąd stanu faktycznego sprawy, ale także okoliczności prawnych i wykładni przepisów. Zadaniem biegłego jest udzielenie sądowi, na podstawie posiadanych wiadomości fachowych i doświadczenia zawodowego, informacji i wiadomości niezbędnych do ustalenia i oceny okoliczności sprawy. Sąd nie jest związany opinią biegłego w zakresie jego wypowiedzi odnośnie do zastrzeżonych do wyłącznej kompetencji sądu kwestii ustalenia i oceny faktów oraz sposobu rozstrzygnięcia sprawy. Opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi oceny zebranego materiału, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Opinia biegłego podlega, jak inne dowody, ocenie według art. 233 § 1 k.p.c., lecz co odróżnia ją pod tym względem, to szczególne dla tego dowodu kryteria oceny, które stanowią: poziom wiedzy biegłego, podstawy teoretyczne opinii, sposób motywowania sformułowanego w niej stanowiska oraz stopień stanowczości wyrażonych w niej ocen, a także zgodność z zasadami logiki i wiedzy powszechnej. Tym samym powinnością biegłego nie jest rozstrzygnięcie zagadnień prawnych, a jedynie naświetlenie wyjaśnianych okoliczności z punktu widzenia wiadomości specjalnych przy uwzględnieniu zebranego i udostępnionego mu materiału sprawy. Jeżeli biegły, z przekroczeniem granic swoich kompetencji - obok wypowiedzi w kwestiach wymagających wiadomości specjalnych - zamieści w

opinii także sugestie co do sposobu rozstrzygnięcia kwestii prawnych, sąd powinien je pominąć (wyrok Sądu Najwyższego z 4 marca 2008 r., I CSK 496/07, niepublikowany), co jednak nie dyskwalifikuje całości opinii biegłego (wyrok Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 2010 r., II PK 300/09, niepublikowany). W kontekście tych uwag, trzeba stwierdzić, że przedstawiając podstawy prawne swojej opinii biegły – nie mając takich uprawnień - dokonał (błędnej zresztą) wykładni przepisów zawartych w Dziale XIV pkt 5 załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, wskazując że „przepis ten odnosi się wyłącznie do osób wykonujących prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia – w kartografii, montażu mikroelementów wymagających posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych”. Tym samym – jego zdaniem - okres pracy wnioskodawcy od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 23 marca 1998 r., wskazany przez pracodawcę jako okres pracy w szczególnych warunkach „można jednoznacznie zdyskwalifikować i uznać za błędnie rozpoznany i zakwalifikowany przez pracodawcę”. Sąd Apelacyjny - biorąc za podstawę ustalenia faktyczne i opinię biegłego (w tym cytowaną w uzasadnieniu wykładnię przepisów zawartych w Dziale XIV pkt 5 załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS), orzekł o niezaliczeniu spornego okresu pracy wnioskodawcy do okresu pracy w warunkach szczególnych. W ocenie Sądu Najwyższego, wykładnia ta i dokonana w jej następstwie kwalifikacja prawna nie są prawidłowe. Przepis art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS stanowi, że ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27. Dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w tym przepisie, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy

stanowisk ustalone na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Wbrew twierdzeniom biegłego, przyjętym przez Sąd Apelacyjny, przepis zawarty w Dziale XIV pkt 5 załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., określa jako prace w warunkach szczególnych „prace szczególnie obciążające narząd wzroku i wymagające precyzyjnego widzenia - w kartografii, montażu mikroelementów wymagającego posługiwania się przyrządami optycznymi oraz przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych”. Tym samym, wbrew ocenie Sądu drugiej instancji, nie tylko praca wykonywana przy monitorze ekranowym przy pracach kartograficznych może być uznana za pracę w warunkach szczególnych. Wobec tego trafnie w skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie punktu 5 Działu XIV wykazu A rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., który uznaje za takie zatrudnienie prace szczególnie obciążające wzrok i wymagające precyzyjnego widzenia - przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych. Okoliczności pracy wnioskodawcy w tym okresie, nie zostały ustalone, w szczególności nie zbadano jakie konkretnie czynności przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, faktycznie wykonywał. Czyniąc takie ustalenia trzeba zwłaszcza zważyć, że w okresie zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 1 stycznia 1996 r. do dnia 23 marca 1998 r. wykonywał on pracę na stanowisku członka zarządu, a zatem już nomenklaturowo zajmował odmienne stanowiska pracy od tych, które związane są zawodowo ze szkodliwą lub uciążliwą obsługą elektronicznych monitorów ekranowych. To, że korzystał z komputera osobistego przy wykonywaniu pracy na zajmowanym stanowisku nie jest zdarzeniem szczególnym lub nadzwyczajnym, zwłaszcza w dobie niemal powszechnej komputeryzacji rozmaitych stanowisk pracy. Praca z użyciem komputera nie może być w związku z tym niejako *a priori* uznawana jako wykonywana w szczególnych warunkach, gdyż mogłoby to prowadzić do nieuprawnionego twierdzenia, że każdy pracownik korzystający w

pracy z komputera jest zatrudniony w szczególnych warunkach dla celów emerytalnych. Tymczasem podstawowym ustawowym założeniem i zarazem zasadniczym kryterium ustalania uprawnień z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach pracy mogą być tylko okresy zatrudnienia przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, a ponadto zatrudnienie takie powinno być wykonywane wyłącznie w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk pracy ustalone na podstawie dotychczasowych przepisów. We wcześniej ustalonych i dalej obowiązujących wykazach nie ma pozycji, która kwalifikowałaby pracę z użyciem komputera na stanowisku członka zarządu jako zatrudnienie w szczególnych warunkach, ponieważ takiej kwalifikacji podlega wyłącznie szkodliwa praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych, która jako szczególnie obciążająca wzrok pracownika została wymieniona w wykazie tego rodzaju prac. W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy zabrakło ustaleń co do charakteru i zakresu pracy wnioskodawcy na stanowisku członka zarządu, w tym zwłaszcza ustalenia w przypadku gdyby sama praca przy obsłudze monitorów elektronicznych została wykazana (przy uwzględnieniu uwag dotyczących obsługi komputerów osobistych), co do stałości wykonywania takich prac, oraz ich dobowego wymiaru, mając na względzie, że krótsze dobowo (nie w pełnym wymiarze obowiązującego czasu pracy na danym stanowisku) lub okresowe, a nie stałe świadczenie pracy, wyklucza zaliczenie ich do okresów pracy w szczególnych warunkach (por. wywody uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 r. nr 21-22, poz. 329).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.